

OPONENTSKÝ POSUDEK RIGORÓZNÍ PRÁCE

Autorka: Mgr. Tereza Radváková

Název práce: Předmluva a její didaktická funkce v literární výchově

Oponent: Doc. dr. Jaroslav Toman, CSc., Pedagogická fakulta JU České Budějovice

Rigorózní práce je potřebnou výzkumnou sondou, sledující řešení aktuální problematiky. Autorka si totiž klade za cíl postihnout tendenčnost knižních předmluv jako učebních textů a současně verifikovat schopnost žáků středních škol ji rozpoznat. Vychází z premisy, že dnešní žáci tuto schopnost přirozeně ztrácejí. Orientuje se především na zkoumání předmluv k překladovým titulům frankofonní literatury vydávaných v české reprezentativní edici Světová četba nakladatelství Orion v letech 1948 – 1999. Zároveň se zaměřuje na jejich didaktické využití na vybraných v českých gymnáziích. Přitom navazuje na výsledky své diplomové práce (viz Bibliografie). Ty pak rozšiřuje o didakticko-metodický aspekt.

V systémově pojaté teoretické části rigorózní práce, s tvořivým využitím sekundárních pramenů, archivní dokumentace, rozhovorů, e-mailové korespondence aj., řešitelka načrtává politicko-kulturní kontext doby (1945 – 1990), přibližuje historii a ediční politiku nakl. Odeon a zasvěceně seznamuje s činnostmi a vývojem jeho edice Světová četba, a to se zřetelem k vydávání frankofonní literatury, pojednává o funkcích, významu a didaktickém uplatnění předmluv.

Kapitola 1.1 sděluje známá fakta, týkající se mocenské politiky totalitního režimu v ČSR a jejich negativních projevů a důsledků obracejících se v násilné ideologizaci české a slovenské kultury, zvláště literatury. Autorka sleduje její vývojové mezníky, peripetie a determinanty. V souvislosti s tím si ujasňuje pojem socialistický realismus. 80. léta ovšem nazírá povrchně a torzovitě.

Nástin dějin a ediční praxe nakladatelství Odeon, v níž badatelka správně zdůrazňuje dominanci ideologického hlediska, je postačující. (Přináší i nezvyklý pohled na české slovesné umělce – překladatele a autory předmluv.) Lze ocenit i nezměrné úsilí, které vynaložila na získávání relevantních informací z různorodých a méně dostupných zdrojů o jeho historii, současnosti a edičních záměrech. Kapitoly 1.3.1 a 1.3.2 dokládají, že se s obtížemi úspěšně vyrovnala. Kap. 1.3.3 zase poukazuje na nezanedbatelnou pozici frankofonní produkce v edici Česká literatura. Za zajímavý a informačně cenný považují výklad o nakladatelské praxi a ediční politice Odeonu. Avšak čerpání informací z jednoho pramene přece jen snižuje jejich validitu.

Solidní teoretické východisko pro empirický výzkum si T. Radváková vytvořila definováním předmluvy jako žánru, jejím funkčním vymezením a klasifikací v rámci ediční praxe Světové četby, zejména s přihlédnutím k její dobové ideologizaci a tendenčnosti. Vysvětlení si však žádá její

konstatování, že předmluvy „patří k materiálům, které jsou hojně využívány během výuky, ale především v rámci samostatného studia žáků“ (s. 32). Nejasná je rovněž pojmová relace předmluvy a doslovu (plynoucí z výroku, že předmluvy „se svým obsahem blíží spíše k charakteru doslovu“).

Významné místo v teoretické části práce nesporně zaujímá autorčina úvaha o možnostech didaktického využití předmluvy v literární výuce na bázi pedagogické komunikace mezi učitelem a žáky (největší problém správně spatřuje právě v jejich nepřipravenosti komunikovat). V této souvislosti věnuje pozornost školní interpretaci uměleckého textu. V podstatě jde o reprodukci známých poznatků, omezující se na učebnicový výklad. Tato pasáž se jeví jako neucelená a nepřehledná, méně srozumitelná.

Empirickou (praktickou) část rigorózní práce autorka zaměřuje jednak na zkoumání tendenčnosti promluv, jednak na fungování promluvy jako učební pomůcky na českých gymnáziích. Výzkum se vyznačuje všemi obsahovými a formálními náležitostmi: je koncepční, má promyšleně stanovený cíl a předmět zkoumání, jeho řešitelka precizně a argumentovaně formuluje problém a pracovní hypotézy a volí vhodnou a efektivní metodiku.

První část šetření, sondující tendenčnost promluv a využívající výsledků své diplomové práce, pisatelka zaměřila na jejich obsahovou kvalitativní a kvantitativní analýzu. K pozitivům tohoto výzkumu patří seriózní badatelský přístup ke zkoumaným textům, jejich reprezentativní výběr, preciznost jejich popisu, analýzy, interpretace a hodnocení (na základě 20 zvolených kritérií, bodovacích tabulek aj.), akcentování trendů a vývojových proměn, přesvědčivá argumentace a úsilí o objektivitu, oproštěného od spekulací a konstruktů. Závěry potvrzující stanovené hypotézy lze považovat za relevantní.

Druhou část výzkumné sondy, zjišťující používání textů promluv jako didaktické pomůcky na českých středních školách, zvláště pak na gymnáziích, T. Radváková založila na koncepční, organizačně a obsahově perfektní přípravě dotazníkového šetření (se vzájemně provázanými, tzv. uzavřenými a otevřenými otázkami a na základě kvantitativní analýzy a statistiky). Předmětem zkoumání se stal reprezentativní vzorek 500 respondentů – žáků maturitních ročníků vybraných pražských (2) a mimopražských (8) gymnázií. Komparativní hledisko rozšířila o srovnání genderové. Pochybnosti o validitě syntetizujících výsledků však vzbuzuje malý počet zkoumaných učitelů (10). Není také znám počet tříd a konkrétní lokalizace jednotlivých škol.

Závěry vyplývající z interpretace získaných údajů jsou vcelku tristní. Potvrdily totiž skutečnost, že gymnaziální učitelé de facto s texty předmluv při vyučování literatury npracují (a tedy své svěřence ani nemotivují, ani nepoučují) a že žáci je zpravidla považují za marginální zdroje informací, jež pouze usnadňují plnění školních povinností. Na druhé straně jsou nuceni tyto texty samostatně využívat.

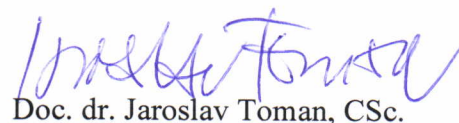
V této souvislosti se nabízejí k zodpovězení další otázky: Předpokládá autorka práce u studentů znalost vybraných frankofonních titulů (se zřetelem k požadavkům školních vzdělávacích programů eventuálně k jejich čítankové četbě)? Nejsou pro ně některé předmluvy pro svou časovou odlehlost, ale i po odborné stránce příliš náročné? S kterými frankofonními (i nově vydanými) tituly se vlastně v současnosti na gymnáziích pracuje; jsou jejich předmluvy potřebně aktualizovány? Jsou vůbec – zejména mladí učitelé – schopni rozpoznat tendenčnost předmluv? Jakou roli středoškolští češtináři přisuzují předmluvám (nejen frankofonním textům) v rámci ostatních didaktických pomůcek? Jak by bylo možno tuto neutěšenou situaci změnit? Existuje nějaké účinné řešení? V evokaci těchto otázek tkví i podnětnost a univerzálnější platnost této rigorózní práce. Její stále aktuální problematika by totiž mohla inspirovat další badatele. K tomu by nesporně napomohlo autorčino publikování alespoň části této práce (dílčích výsledků) v odborném tisku.

Obsáhlý seznam použité primární a sekundární literatury, rozšířený o bibliografický soupis, čítá více než 200 titulů. Odborné prameny jsou aktuální, s čtenějším zastoupením původních francouzských děl i elektronických zdrojů. Nejsoučasnější pohled na řešenou problematiku poskytují i diplomové práce. Objemnou složku monografie tvoří seznam příloh. Ten ji funkčně a ústrojně doplňuje, včetně cenných údajů získaných na základě osobních a telefonických rozhovorů a e-mailové korespondence s renomovanými pamětníky i vhodně vybraných textových úryvků předmluv.

Práce má pečlivou grafickou úpravu (k tomu přispívají i četné názorné grafy a tabulky), vyznačuje se kultivovaným jazykem a adekvátním odborným slohem. Její nespornou hodnotu snižují zvláště překlepy i ojedinělá pravopisná a gramatická pochybení.

Mgr. Tereza Radváková prokázala základní předpoklady k samostatné vědecké činnosti. Její monografie splňuje všechny požadavky kladené na rigorózní práci. Proto ji doporučuji k obhajobě a rigoróznímu řízení v oboru Učitelství a didaktika českého jazyka a literatury pro 2. stupeň základní školy na katedře ČJL Pedagogické fakulty JU v Českých Budějovicích.

České Budějovice dne 24. 10. 2013

Doc. dr. Jaroslav Toman, CSc.

oponent